

BİR DELİNİN GAM DEFTERİ: Tezer Özlü

Cansel Aslan

29

Türk edebiyatının nostaljik, lirik, gamlı prenesi; 10 Eylül 1942'de Simav Kasabası'nda dünyaya gelen Tezer Özlü'nün ablası Sezer Duru, doğum tarihlerinin bir sonraki yıla alınmasının sebebini şu şekilde açıklar:

"Tezer'le ben yılın son aylarına doğru doğduğumuz ve de kız çocuğu olduğumuz için, babam nüfus cüzdanlarımıza bir sonraki yılı yazdırmayı uygun görmüş."

Tezer Özlü, küçük bir kasabada başlayan hayatının en büyük şoklarından birini İstanbul'a yerleşip İstanbul Avusturya Kız Lisesi'nde öğrenim görmeye başlayınca yaşar. "Yaşamlarının karanlık odasından bir şey görebilme isteği boşuna" dediği rahibelerle başladığı öğrenim hayatını yarıda bırakır.

Özlü'nün büyük şehir hayatıyla sıkıntısı sadece farklı dil ve dindeki eğitim hayatı değildir. Taşra ve büyük şehrin günlük yaşamdaki farklılıkları da Özlü'nün belleğinde bunaltıcı hatıralar olarak yer eder:

- "Pastörize süt içeceğiz", diyor.
- "O ne?", diyorum
- "Kaynatılmadan içiliyor. Çok güzel." O içiyor. Ben sevmiyorum.

Okulda tanıştığı Batı kültürü ve yaşadığı çevre arasındaki "pastörize" uyumsuzluğun sıkıntıları yankılanır yazılarında; okulda eğitim aldığı rahibeler; evde temizlik ve yemek işlerini yapan Müslüman babaanne...

Okul hayatlarının sıkıcılığı bir yana, bir taraftan da aldıkları eğitim iki kız kardeş

Batı'yı görme/tanımaya isteğini kamçılar. Bu vesileyle 1961 yılında ilk kez yurtdışına giderler. Sonraki yıl Tezer bir arkadaşıyla yaz tatilinde Almanya ve Hollanda'ya gider. Yurtdışındayken liseyi bitirmekten vazgeçip 1963'te Paris'e geçer. Orada ilk evliliğini yapacağı Güner Sümer'le birlikte kalmaya başlar. Aynı yıl Ankara'ya yerleşir ve 1964 yılının başında Güner Sümer'le evlenir. Evliliğin ardından 1965 yılında babasının ısrarlı ricasını kırmayarak liseyi dışarıdan bitirir.

1968 yılında Sümer'le ayrıldıktan sonra İstanbul'a ailesinin yanına döner. Aynı yıl genç bir sinemacı olan Erden Kıral'la evlenir. 1973 yılında doğan kızlarına Deniz adını verirler. Erden'le yaptığı evlilikte Tezer'in sürekli çalıştığı, kocasına sanatsal çalışmaları

rında destek olmak için çok çaba harcadığı çevresi tarafından bilinen bir gerçektir. Yaşadığı evin ısınma, su gibi sorunları hiç bitmez. Ayrıca o yıllarda toplumun içinde bulunduğu siyasi karışıklıklar Tezer'i derinden etkiler. Tedavi gördüğü kliniklerde gördüğü kötü muamele bu üzüntüsünü derinleştirir.

1981 yılında aldığı bir yıllık sanatçı bursuyla Berlin'e gider. Berlin'deki sosyal refahın Türkiye'ye nazaran yüksek olmasından dolayı orada kendini iyi hissediyor. İşleri yolunda gider ve bursu altı ay daha uzatılır. 1982'de İsviçre asıllı Ressam Hans Peter Marti ile tanışır. Tezer, Hans Peter'in şefkatli olması, kendisine zaman ayırması, kahvaltısını bile hazırlamasından ve bundan dolayı erkeklik gururu incinmeyen biri olmasından etkilenir. Kocasıyla zayıflamış olan ilişkileri Hans Peter'den etkilenmesiyle kopar ve boşanırlar. Hans Peter'le evlenmesi bürokratik işlerden dolayı uzar. Sonunda evlenirler.

Sıkıntılı boşanmadan, zorluklarla gerçekleşen evlilikten dolayı ayrıca İstanbul'da refah düzeyinin yükselmemiş olmasından dolayı 1984 yılında İsviçre'ye yerleşmeye karar verirler. Bu dönemde Özlü'nün göğsünde bir süredir baş gösteren ağrılar iyice

artar. Doktorlar mamografi sonuçlarında ortaya çıkan tümörden, tıbbi tetkikler ve olası bir tedavi için parça almak ister. Lakin Özlü tıbbi geçmişiindeki fena hatıraları nedeniyle ürküntü içine düşer ve müdahaleyi reddeder. Daha sonra İsviçre'de göğsünü aldırmak zorunda kalır ama geç kalınmıştır. "Dünyanın en büyük acıları beni buldu, ölmeme izin verin" diyerek iz düşer acıyı mürekkep ettiği kağıtlara. 18 Şubat 1986 tarihinde Hans Peter'in annesinin

Glaurus'daki evinde, Peter'in bazı eşyaları almak için kendi evine gittiği sırada tek başınayken hayata veda eder.

Çocukluğun Soğuk Geceleleri adlı romanının ilk sayfalarında Tezer'in evde otoriter babayla yaşadıkları göze çarpar. Askeri düzeni evde kurmaya çalışan babaya ve o dönemin sert mizacına yönelik bir isyan filizlenir Tezer'in gövdesinden büyük yüreğinden; "...babamın kuşağındaki

Türk erkekleri ne büyük bir ordu ve askerlik sevgisi besliyorlar."

Aile ilişkilerini açık seçik bir içtenlikle ortaya seren Tezer'in anılarında babasıyla annesi arasındaki sevgisizlik, "ağabey"inin ailedeki ayrıcalıklı yeri kalın harflerle not düşülmüştür. "Babamla annem arasında hiçbir sıcaklık, hiçbir sevgi yok gibi. Annem onu erkek olarak hiç sevmediğini her davranışıyla belli ediyor." Kitapları ve entelektüel çevresi geniş olan bir ağabey vasıtasıyla erken yaşta birçok ünlü yazarı okuma ve dönemin ünlü yazarlarıyla tanışma fırsatı yakalayan Tezer'in, abisiyle ilgili yazdıkları ise erkek ve kız çocukları arasındaki yaşamsal/kültürel farklılıklara dikkat çeker:

"Ağabeyim rahat. Onun özel odası var. Kitaplığı, giysi dolabı, dilediği zaman yakabileceği gaz sobası var. Ayakkabılarını bana boyatıyor."

Anıların orta yerinde hastane günlerinin ağırlığı hissedilmeye başlar. Özlü'nün ruhsal çöküntülerine anlam veremeyenlere en güzel cevabı kendisini hiç tanımayan Heilburn verir:

"Öfke kendilerine yasaklanmış olduğundan kadınlar, yakınmalarını herkese iletmede kullanabilecekleri bir

ses bulamamışlardır; ruh çöküntüsüne ya da deliliğe sığınmışlardır.”

Deliliği, toplumun çağlar boyunca köşeye sıkıştırdığı “insanın kadınlık hali” için bir özgürleşme olarak tanımlayan Hatice Meryem’e göre Tezer Özlü’nün deliliği bağımsızlığının bir şartıdır. Aynı makalesinde Meryem, Tezer’e atfedilen mahzun, yaşamdan uzak, gamlı prenses tanımlamalarına kati biçimde karşı çıkar. Tezer’in eserlerine yönelen dikkatli ve alternatif bir bakış Meryem’e hak vermek gerektiğini düşündürmüyor değil. İlk cinsel deneyimini “Yabancı bir kentte, sekiz dokuz erkeğin barındığı bir odada, ilk kez bir erkekle yatıyorum. Diğerleri uyuyor” cümleleriyle doğal seyrinde anlatan bir prenses (!) olabilir mi ki? Toplum nezdinde prensesler ilk cinsel deneyimi için evlenmeyi beklemezler mi? Prenselik mertebesi toplumun düzgünlük normlarından beslenmez mi? Ya da “Çok sevmeyen, çok sevişmeyen birinin insancıl olabileceğine inanmıyorum” ifadesinin sahibi bir kadın, nasıl yaşamdan uzak olmakla itham edilebilir ki?

Tezer’in toplumsal kabullere karşı çıkışı sadece yazınında değil, yaşamında da kendini gösterir. Hilmi Yavuz, “Tezer, benim tanıdığım ilk kadın başkaldırıdır. Türkiye’de daha feminizmin sözü bile edilmezken ve bir Victoria ahlakının neredeyse okuryazarları bile kuşattığı

1950’li yılların sonunda, kadını cinselliğiyle tanımlayan bir çevreye başkaldırıp üstüne üstüne giden odur. Daha mini eteğin ucu bile görünmemişken, 1960 yılında, iyiden iyiye mini bir etekle Beyoğlu’na çıkışını anımsayanlar var mıdır, bilmiyorum, ama ben buna tanık olmuşumdur” der.

Tezer’e yöneltilen mahzun, gamlı gibi sıfatların ne denli gerçekçi olduğu meselesine dair birkaç kelam etmeden geçmeyelim. Sezer Duru’nun kardeşi için söylediği “Ülkemizde yaşanan siyasal çalkantılar onu yıpratırcasına üzümüştür. Sağlığının bozulması bu yüzdendir” şeklinde ifade ettiği iddianın kanıtlarını Tezer’in kitaplarında bulmak mümkün:

“Birden aklıma her şey geliyor. Ölenler, öldürenler, öldürülenler, ölmeyip yaralananlar, yerlerde yatan cesetler, patlayan silahlar, siyasal söylevler, sokaklarda ellerinde plastik bidonlarla dolaşan kentliler, araba depolarından emerek benzin çekenler; düşünmemek istedim...”

Bunlar yaşadığı döneme tanıklık eden bir yazarın sözleri:

“Bütün ülkelerin ordularının askerleri insan öldürme talimi yapacak. Kimi ülkede bir darbe olacak.”

Hastane anılarında da topluma, sisteme karşı bir serzeniş vardır. Hastanede hastalara yapılan muameleyi eleştiren Tezer yaşadıklarını yalın bir dille anlatır:

“Gövdem güzel değil. Ama bu olağanüstü hemşirenin gövdesinden mutlaka daha güzel. Ama bu yabancı, kalpazan kılıklı adamın karşısında neden beni soyunmak zorunda bırakıyor?”

Onun için hastane iyileşmekten çok tedirginliğin alanıdır. Tedirginlik Tezer için bir sınır meselesidir; hastane gibi tüm sınırlı mekanlarda tedirgin edici bir yan vardır:

“Havaalanlarını sevmiyorum. Bu beton ve alüminyumdan oluşan kapalı kutularda kendimi hapishanelerden de öte, daha ileri bir tekniğin hücrelerinde hissediyorum.”

Tezer’in gören kalbi ve işiten gözleriyle yazdığı, yaşadığı hayattan tek boyutlu yorumlar çıkarmak pek mümkün görünmemektedir. Tezer’in deliliği gam, dert, sıkıntı ile umut ve yaşama sevincini birbiri içinde eritmesinde, başka bir deyişle; yaşamı, dertleri ve sevinçleriyle, var oldukları kadar görme çabasında gizlidir. Tezer’in gamı; çok sevdiği “yaşamak”ın içini dolduran kirle ilgilidir. Kurtulmak istediği yaşam değil, delirtici sınırlardır; Taksim Meydanı’nda turşu pilav yiyebilmek dahi ölmek için iyi bir nedendir Tezer için:

“Yaşamım boyunca içimi kemirdiniz. Evlerinizle. Okullarınızla. İş yerlerinizle. Özel ya da resmi kuruluşlarınızla içimi kemirttiniz. Ölmek istedim, dirilttiniz. Yazı yazmak istedim, aç kalırsın, dediniz. Aç kalmayı denedim, serum

verdiniz. Delirdim, kafama elektrik verdiniz. Hiç aile olunmayacak bir insanla bir araya geldim, gene aile olduk. Ben bütün bunların dışındayım. Şimdi tek konuğu olduğum bu otelden ayrılırken, hangi otobüs ya da tren istasyonuna, hangi havaalanı ya da hangi limana doğru gideceğimi bilmediğim bu sabahta, iyi, başarılı, düzenli bir insandan başka her şey olduğumu duyuyorum.”

“Daha güzel yaşam diye bir şey yok. Daha

güzel yaşamlar ötelerde değil. Daha güzel yaşam başka biçimde değil. Güzel yaşam burada. Taksim Alanı’nda. Turşu, pilav, simit, çiçek, kartpostal satan, ayakkabı boyayan siyah kalabalık içinde. Trafik tıkanıklığından yürümeyen arabalar, egzoz kokusu, alana yayılan sidik kokusu –gözlerimiz duygularımız önünde açılan bu kara kalabalıktan başka yerde, daha başka biçimde bir güzel yaşam yok. Güzel yaşamın sırları, ölen, gömülen arkadaşlarımızın yaşadığı kadar.”

KAYNAKÇA

1. Duru, Sezer, Tezer Özlü’ye Armağan, Yapı Kredi yyn, Mart 1997
2. Heilburn, Carolyn G., Kadının Özyaşamını Yazarken, Yapı Kredi yyn, Ekim 1992
3. Meryem, Hatice, ‘Canlı, Dişi, Toynaklı Bir Yazar: Tezer Özlü’, içinde Varlık-1252, Ocak 2012
4. Özlü, Tezer, Çocukluğun Soğuk Geceleri, Yapı Kredi yyn, Ocak 2014
5. Özlü, Tezer, Eski Bahçe~Eski Sevgi, Yapı Kredi yyn, Ekim 2013
6. Özlü, Tezer, Yaşamın Ucuna Yolculuk, Yapı Kredi yyn, Şubat 2014